

Михайло Андрійович ГОЛУБЕЦЬ (до 90-річчя від дня народження)

*"...він оберігав Карпати,
творив державність
і наближав ноосферу..."*
проф. Степан Вовканич

30 жовтня 2020 року минуло 90 років від дня народження відомого вченого в галузі геоботаніки, лісової типології, екосистемології, геосоціосистемології та середовищезнавства – академіка НАН України Михайла Андрійовича Голубця.

М.А. Голубець народився 1930 року в с. Великий Любінь, нині Городоцького району Львівської області. Його дитинство та юність проходили на тлі складних для України історичних подій – Друга світова війна, радянська й німецька окупації, важкий повоєнний час, радянський період історії України. Проте, завдяки особистій наполегливості, цілеспрямованості та працьовитості, Михайло Голубець зумів стати видатним ученим, організатором науки, громадським

і політичним діячем, фундатором наукової школи екосистемології, а також зробити вагомий внесок у державотворення.

Після закінчення середньої школи у 1948 р. Михайло Голубець розпочав навчання у Львівському сільськогосподарському інституті, який закінчив у 1953 р., отримавши диплом інженера лісового господарства. Того ж року вступив до аспірантури й невдовзі розпочав педагогічну діяльність у Львівському сільськогосподарському й Львівському лісотехнічному інститутах. Працював науковим співробітником у відділі меліорації та боротьби з ерозією ґрунтів Науково-дослідного інституту землеробства і тваринництва західних регіонів України. Наукові праці М. Голубця кінця 1950-х – початку 1960-х років стосуються водної та вітрової ерозії ґрунтів, розроблення протиерозійного захисту еродованих земель західних областей України. Він робить узагальнення щодо теоретичних і практичних питань росту, продуктивності, особливостей вирощування культур ялини європейської в рівнинній частині заходу України. Саме ці матеріали стали основою його дисертації на тему "Ель в культурах рівнинної частини західних областей України", яку М. Голубець захистив у 1960 р., здобувши науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук. Від 1962 р. М. Голубець працює в наукових установах Академії наук УРСР – спочатку старшим науковим співробітником Науково-природознавчого музею, згодом старшим науковим співробітником відділу експериментальної екології й біоценології Інституту ботаніки АН УРСР, завідувачем відділу та одночасно директором Державного природознавчого музею. Роботи М.А. Голубця 1960-х років стали вагомим внеском у розвиток вітчизняної ботаніки та геоботаніки. Він уперше для території Українських Карпат

склав карти теперішнього й корінного (первинного) рослинного покривів, що дало змогу оцінити глибину його антропогенних змін, запропонувати наукові підходи для аналізу висотно-зональної диференціації природно-територіальних комплексів. На підставі використання основних положень вітчизняних лісівничо-екологічної, фітоценологічної та еколого-флористичної класифікацій рослинних угруповань, територіального поширення антропогенних сукцесій лісового покриву Михайло Андрійович, у співпраці з професором К.А. Малиновським, розробив принципи еколого-фітоценологічної класифікації рослинності та геоботанічне районування Українських Карпат. Значне місце серед робіт цього періоду займають дослідження історії виникнення та еволюції ялини європейської. Отримані результати були узагальнені в докторській дисертації під назвою "Еловые леса Украинских Карпат", яку М.А. Голубець захистив у 1969 р., а згодом опублікував монографію "Ельники Украинских Карпат" (1978).

Від 1974 р. Михайло Андрійович був заступником директора з наукової роботи Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР і керівником Львівського відділення цього Інституту, а від 1991 до червня 2007 р. – директором Інституту екології Карпат НАН України та до серпня 2016 р. – почесним директором цього самого Інституту. В 1978 р. М.А. Голубець отримав звання професора й був обраний членом-кореспондентом, а в 1990 р. – академіком НАН України.

Починаючи від 1970-х років, свою наукову діяльність Михайло Андрійович пов'язав із особливо актуальною галуззю біології – екологією та біогеоценологією, став ініціатором та організатором комплексних досліджень структурно-функціональної організації наземних екосистем, запропонував нові методи раціонального природокористування. Значної уваги було надано висвітленню змісту та подальшого розвитку наукових основ біогеоценології та вчення про екосистеми. Ці питання узагальнені у монографії "Актуальные вопросы современной экологии" (1982). Підсумком досліджень відділу біогеоценології стала колективна монографія "Биогеоценологический покров Бескид и его динамические тенденции" (1983).

Наступні десятиріччя стали періодом розвитку вчення В.І. Вернадського про біосферу та ноосферу. Зі створенням Інституту екології Карпат у 1991 р. М.А. Голубець стає на чолі новоствореного інституту та завідує відділом екосистемології. На підставі наукових досліджень відділу публікує

колективну монографію "Антропогенні зміни біогеоценологічного покриву в Карпатському регіоні" (1994). Підсумком розвитку вчення В. Вернадського стали монографії "Від біосфери до соціосфери" (1997) та "Плівка життя" (1997).

Як фундатор наукової школи екосистемології М.А. Голубець обґрунтовує необхідність, поряд з аутоекологією, демекологією та синекологією, виділення четвертого розділу екології – екосистемології та публікує монографію "Екосистемологія" (2000), яка стала підручником для аспірантів і вже була перевидана (2015) на прохання викладачів багатьох університетів України.

Очолований академіком НАН України М.А. Голубцем відділ екосистемології проводить комплексні екосистемологічні дослідження, які відображені в колективній монографії "Екологічна ситуація на північно-східному макросхилі Українських Карпат" (2001). А вже в 2007 р. колектив відділу видає друком монографію "Концептуальні засади сталого розвитку гірського регіону", в якій проаналізовано суть і перспективи сталого розвитку в українських реаліях.

На підставі узагальнень власного та світового досвіду М.А. Голубець у монографіях "Вступ до геосоціосистемології" (2005), "Середовищезнавство (інвайронментологія)" (2010) та "Геосоціосистемологія" (2013) обґрунтовує потребу нових наукових напрямів – геосоціосистемології та середовищезнавства як теоретичної основи сталого розвитку та керування еколого-соціально-економічними системами. Підсумком багаторічного вивчення лісових екосистем Українських Карпат стала монографія "Основи відновлення функціональної суті карпатських лісів" (2016), де обґрунтовано засади відтворення їхніх водорегуляційної, ґрунтозахисної, кліматотворної, захисної й рекреаційної функцій.

За час наукової діяльності академік М. Голубець опублікував понад 500 наукових праць, у тому числі 29 монографій, був редактором 70 колективних монографій, членом редколегій періодичних видань. Під його керівництвом захищено 5 докторських і 17 кандидатських дисертацій. Він також був українським куратором проекту МАБ-6а програми ЮНЕСКО "Людина і біосфера", головою секцій "Фундаментальні та прикладні проблеми екології" Наукової ради з проблем навколишнього середовища і сталого розвитку НАН України та "Екологія, загальна біологія та охорона природи" ДЗНЦ НАН України та МОН України, членом спеціалізованих

рад з ботаніки, лісознавства, екології, дійсним членом Наукового Товариства імені Шевченка, головою Львівського відділення Українського ботанічного товариства та членом Бюро відділення загальної біології НАН України.

М.А. Голубець був також відомим на теренах України громадським діячем, активним борцем за чистоту української мови. Дуже важливими для формування уявлення про державотворення та збереження української мови стали публіцистичні праці про Народний Рух України (1998), Біловезьку зустріч глав держав Білорусі, Росії та України (2001), наслідки русифікації української мови "Русифікація. Люмпенізація. Вульгаризація" (2006), "На захист рідної мови й культури мовлення" (2011) та книга спогадів "Дерево життя" (2008). Серед найважливіших віх його громадсько-політичної роботи слід відзначити періоди, упродовж яких він був членом Народного Руху України за перебудову, членом президії і співголовою Львівської крайової організації НРУ (1989–1990) та народним депутатом Верховної Ради України першого демократичного скликання, головою підкомісії з питань екології та охорони навколишнього природного середовища;

заступником голови Львівської Крайової організації Конгресу української інтелігенції (1990–1994). У грудні 1991 р. брав участь у Біловезькій зустрічі глав держав Білорусі, Росії та України, під час якої було припинено існування СРСР. М.А. Голубець був Лауреатом державної премії в галузі науки і техніки України (2005), нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1980) та орденом "За заслуги" III ступеня (1998).

Михайло Андрійович Голубець був фундатором наукової школи екосистемології, послідовниками якої натеper є його учні – висококваліфіковані фахівці-екологи відділу екосистемології Інституту екології Карпат НАН України. Вони продовжують ідеї свого вчителя за двома науковими напрямками: еколого-зоологічних та ґрунтово-екологічних досліджень. Їхня тісна співпраця забезпечує успішне вивчення структурно-функціональних особливостей екосистем західних регіонів України, знання про які необхідні для прийняття управлінських рішень задля збереження біорізноманіття та охорони довкілля.

І.М. ШПАКІВСЬКА, О.О. КАГАЛО,
О.О. МАРИСКЕВИЧ, І.М. ДАНИЛИК